



הגאון הגדול הרב שבתי לוי שליט"א
ראש מוסדות הליכות משה ורבה של רמת אהרן ב"ב
השיעור השבועי בהלכה נמסר מידי שבת
שעתים לפני השקיעה בבית המדרש הליכות משה רח רבינונ ד ב"ב



ר"ת	ייצאה	כניסה	
19:31	18:45	17:46	ירושלים
19:28	18:43	17:42	הל אביב
19:29	18:44	17:35	חיפה
19:31	18:45	17:46	באר שבע

ברכת הגומל ושעשה לי גם אחר התקפת טילים

מתקפת טילים

לצערינו מדינת ישראל עומדת ברגעים ובימים לא פשוטים כשמתקפת טילים מאיימת בכל רגע על תושבי המדינה, והקב"ה ברוב רחמיו וברוב חסדיו עושה לנו ניסים ונפלאות בכל תקופה שכזו. רק מי שאיננו רואה, לא מבחין שיד ה' היא עלינו והקב"ה לא מסיר חסדו והשגחתו מאיתנו לעולמים.

הגדון

אולם השאלה נשאלת, האם אחר כל התקפה שכזו נצטרך לומר ברכת הגומל או ברכת שעשה לי גם לפי כל פרטיה, ובפרט אם ח"ו נפל טיל בקירוב ובסמוך למקום מגוריו וב"ה לא נפל ממש אצלו, האם צריך האדם ששהה שם לומר איזה ברכה להודאה להקב"ה, או שיתן הודאה ללא ברכה.

ארבעה בדוקא או לא

הגמ' בברכות (נד:) אומרת ארבעה צריכים להודות, יורדי הים, הולכי מדברות, מי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. כדי לרונן בשאלה הניצבת בפנינו, יש לשאול האם מה שאמרו בגמרא ארבעה צריכים להודות ומנו את אותם ארבעה, האם דווקא אלו הארבעה, או כל מי שארע לו נס צריך לברך על ההצלה כלומר להודות לה' על הנס שקרה עמו.

הודאה על כל הצלה

הנה מסברא פשוטה יש לומר דברכה זו נתקנה על ההצלה, וא"כ על כל סוג הצלה שהקב"ה הציל את האדם, צריך האדם להודות לו. דמאי שנא הצלה מחולי או הצלה מים או הצלה מאריה בדרך. ומה שאמרו בפסוק בתהילים תעו במדבר, יורדי הים וכו' לא בא הפסוק אלא לומר שלא צריך דוקא לברך ולהודות על הצלה מסכנה מצויה למיתה יותר, אלא על כל גווני סכנה צריך לברך. וכמו שכתב רב האי גאון שנקט בפסוק את המסוכן ראשון, והאחרון שהוא החבוש הוא המסוכן הכי פחות, ומ"מ על כל גווני צריך להודות. וא"כ אותם ארבעה לאו דוקא ואם ארע סכנה אחרת וניצול ממנה ג"כ יברך.

דוקא ארבעה אלו חייבים

אולם מאידך גיסא יש לומר דדוקא נתקנה ברכה זו על ארבעה אלה, והסברה בזה היא על פי מש"כ הרב בא"ח (בקדמה פרשת עקב ש"ר) דיש דברים שבני אדם מודים

שהם נס וע"ז לא תיקנו להודות, שהרי כל אדם מכיר בנס גם ללא הודאה בפרהסיא. משא"כ בדברים שטבע האדם לתלות באמצעי הטבע ולא לתלות בהקב"ה על זה תיקנו ברכה, כי דרך האדם כשעובר את הים שוכר לו קברניט וספינה טובה וחושב שעל ידיהם הוא ניצול מהסכנה, לפיכך תקנו ברכה זו כדי שיתעורר האדם וידע שמי שגרם לו ההצלה הוא הקב"ה. אולם בנס שאין לתלות בדרך הטבע כגון שבא עליו ארי לטורפו וניצול ממנו, שהרי בדרך טבע היה צריך לטורפו ופתאום נפלה על הארי אימה ופחד וברח מן המקום אין זה אלא דרך ניסית וכל בר דעת מכיר בנס שהקב"ה עשה עמו ולכן אין צריך לברך.

דוקא נכנס ממש לסכנה

ובאמת שדבר זה נפתח במחלוקת ראשונים קדומה. הנה המאירי שם תחילה הביא דברי הראב"ד (והביאו הטור סימן ריט ס"ח) דדוקא אדם שנכנס לסכנה ממש וה' הצילו מברך על ההצלה, כגון יורדי הים ועמד עליהם נחשול של ים וניצול מברך, וכן בחולי דוקא כשיש בו סכנה ולא רק כשיש חשש שידרדר לסכנה. וכן בהולכי דרכים דוקא כשבאו עליהם חיות רעות וניצול, וכל זה דומיא דחבוש, דכבר נתפס ונחשב רק אז מברך אם ניצול.

חייב גם בחשש סכנה המצויה

אולם המאירי כתב עליו, דאף שמפשט הפוסקים נראה כן, מ"מ לדינא כל שנכנסו לספק סכנה יש להם לברך אע"פ שלבסוף לא באה עליהם הסכנה. וסיים המאירי בזה הלשון, ולא עוד אלא שנראה לי שלא נאמרו אלו בפרט אלא אע"פ שלא ארע להם סכנה צריכים, הואיל והדבר מצוי להסתכן, אבל מי שארע לו סכנה הן סכנת נפשות וניצול ממנה בכל דבר צריך להודות. עכ"ל. דאם ארע לו סכנה וניצול, בכל סוגי הסכנה ובכל המקרים צריך להודות, ומה שאמרו דוקא ארבעה דברים, היינו על דברים שיש בהם חשש סכנה ועדיין הסכנה לא הגיע אליו, דכל שהיה במצב של חשש סכנה צריך לברך, והואיל וארבעה דברים אלו הם בעלי חשש סכנה כי מצוי מאוד אצלם סכנה, כמו בתוך הים ובמדבר, מברך גם אם לבסוף לא היתה סכנה ממשית.

כל נס של סכנת חיים חייב בהגומל

וכדעת המאירי הנ"ל סבר גם הריב"ש (בסימן של"ז) דפשיטא ליה שעל כל נס של סכנת חיים שניצל ממנו יש לו לברך הגומל, ומה שאמרו לברך ברוך שעשה לי נס בניצול מן הארי וכדומה, היינו לכשיגיע לשם בפעם אחרת, אבל

בלא הזכרת שם ומלכות. עכ"ל. הרי שמפני ספק ברכות, הכריע לברך ללא שם ומלכות.

הלכתא

אמנם מצאנו למהר"י עייאש בשו"ת בית יהודה (ח"א ס"ו) דדעת מרן כפי דעת הסתם לברך, אולם כבר העיר עליו החיד"א בברכ"י (רי"ט סק"ח) דלהלכה יברך ללא שם ומלכות וכ"כ הבא"ח (ש"ר פ' עקב אות י'). וכ"פ מו"ר עט"ר רבינו עובדיה יוסף זיע"א בספרו חזו"ע (ברכות עמ' שעט). וכ"פ הגאון רבי משה לוי זצוק"ל בספרו הבהיר ברכת ה' (ח"ד פ"ו ס' לא). וכן עיקר. וכל זה לדעת הספרדים ההולכים אחר הוראות מרן השו"ע.

דעת האשכנזים

אולם בני אשכנז נוקטים כדעת הלבוש ועוד, דעל כל סכנה של נפשות שניצול ממנה יברך הגומל. וכדעת הריב"ש והמאירי, וכן פסק המשנ"ב (סו"ס ריט). עי"ש.

השוהה במלחמה

ומעתה לאור האמור לדעת הספרדים ודאי שמי ששהה בעיר בזמן מתקפת טילים וב"ה ניצול, לא שייך שיברך ברכת הגומל, שהרי לא על כל הצלה מברך הגומל.

לקמן יתבאר דעת האשכנזים

אלא יש לדון אם צריך לברך ברוך שעשה לי נס במקום הזה. לשם זה צריך לדעת מה גדרי ההלכה של ברכה זו ואימתי נתקנה ברכה זו, ועפ"י זה נראה אם בהתקפה כזו שייך לברך ובאיזה אופן. ולכן לפי מה שיתבאר לקמן גם לדעת בני אשכנז שנוהגים לברך הגומל על כל הצלה מסכנה אין זה פשוט לברך הגומל על כל התקפת טילים שניצול ממנה וכפי שיתבאר לקמן.

על ההצלה של פעם ראשונה יש לו לברך הגומל. ומה שנקטו ארבעה דברים, היינו משום שהם הדברים המצויים ולכן נקטו אותם אך באמת לאו דוקא הם. וכן סבר הריא"ז בפסקיו (אות ד').

דוקא ארבעה אלו

אולם מאידך גיסא מצאנו לב"י סו"ס ריט שהביא דעת הרד"א (עמ' שמ) בשם רבינו גרשום, שהנעשה לו נס אינו מברך הגומל, וטעמו דהגומל נתקן רק על ארבעה דברים אלו הכתובים בפסוק. וכ"כ גם בשם האו"ח דכל מקום שאמרו מספר דוקא אלו ולא אחרים. וכתב הב"י שם, שהריב"ש הנ"ל חולק עליהם.

סברא במחלוקתם

וטעם מחלוקתם יהיה תלוי ועומד לפי מה שביארנו בפתח הדברים. דלכאורה כל הצלה מהסכנה צריכה הודאה לה, אך ישנה סברא דדוקא מה שדרך האדם לתלות בדרך טבע או בהצלה אחרת תקנו הודאה כדי להמחיש שהקב"ה הוא שהציל, ואין מידו מציל. אבל במה שלא שייך לתלות בדבר אחר אלא בהש"ת לא תיקנו ברכה כי האדם מכיר בניסו.

ספק ברכות להקל

השו"ע (סימן ריט ס"ט) פסק בסתם כדעת הריב"ש דצריך לברך על כל הצלה מסכנה, והביא יש חולקים, וסיים וטוב לברך בלא שם ומלכות. וז"ל השו"ע, הני ארבעה לאו דוקא, דה"ה למי שנעשה לו נס, כגון שנפל עליו כותל או ניצול מדריסת שור ונגיחותיו, או שעמד עליו בעיר אריה לטורפו או אם גנבים באו לו או שודדי לילה וניצול מהם וכל כיוצא בזה, כולם צריכים לברך הגומל. ויש אומרים שאין מברכים הגומל אלא הני ארבעה דוקא. וטוב לברך

הגדרת נס כדי לברך עליו ברוך שעשה לי נס

נס גדול או נס קטן

אולם זה ברור שצריך להגיע למצב של נס כדי לברך ברוך שעשה לי נס, ומהו המושג נס. כתב המאירי שם ד"ה ניסים אלו, דיש נס קטן ויש נס גדול, נס גדול היינו יצא מגדרו של עולם ונס קטן כגון שבאו לו גנבים או גדודי חיה ולסטים וניצול מהם. עי"ש.

נס שאינו בדרך טבע

וכדי לפרש מהו גדרו של עולם, היה מקום לפרש דיש דרך שטבע הקב"ה בטבע, ולזה אנו קוראים דרך טבעית. ויש דרך שיצא מגדר הטבע ולזה קוראים יצא מגדרו של עולם. כגון בריאת המעיין זה נס מחוץ לגדר הטבע, וכן נס פח השמן, שהספיק לשמונה ימים, אבל שאר ניסים שאינם מעל הטבע לא יברך.

ניצל מדבר שאחרים אינם ניצלים

אולם זה אינו דאם כ"כ משנה צורת הנס מדוע לא ביארו מה נעשה עם נס ההצלה מהאריה, רק מוזכר שם שניצול ממנו ולא כתוב כיצד. ומוכח מכאן דלא הצורה קובעת

ג' מקרים לברך שעשה לי נס

מעתה נעבור לבאר על איזה נס מברך שעשה לי נס במקום הזה. דהנה בגמרא בברכות (נד). אמרו שגם נס הנעשה ליחיד מברך שעשה לי נס, והביאו ג' מקרים שבהם היה צריך לברך. א. אריה נפל על אותו אדם ועמד לטורפו ונעשה לו נס וניצול ממנו. ב. מר בריה דרבינא עבר בבקעת ערבות והיה צמא למים וקרה לו נס ונברא לו מעין. ג. מעשה היה עם גמל שוטה שרדף אחר אדם ונעשה לו נס ונפלה חומת הבית שהיה בסמוך לו ונכנס לבית וניצול מן הגמל.

השינויי בין המקרים

הנה במקרה השני והשלישי דהיינו המקרה עם המעיין ונפילת כותל הבית, אלו מקרים יוצאי דופן, אולם המקרה הראשון עם האריה כלל לא התבאר מה הנס שקרה שם, ואם הפרט משנה, כלומר משנה כיצד, מדוע לא ביארו מה קרה שם. ואם לא איכפת לך כיצד ניצול מדוע פרטו בשאר מקרים מה נעשה שם.

ולכאורה מדוע, והרי יש ביאור לנס הזה וכפי שהוא עצמו כתב דבגלל אסתר עשה כל זאת. אלא ודאי דאף שיש לנס ביאור, אך ביאור זה אינו שכיח שיקרה, לכן נחשב לנס שמברכים עליו.

ניצל מדריסה באופן שאינו שכיח

וכן מי שחצה את הרחוב ורכב שהגיע לא הבחין בו וברגע האחרון פתאום הבחין ונעצר לידו, או שחבירו שלף אותו מן הכביש, אין ספק שבמקרים אלו יש לברך שעשה לי נס, דמקרים אלו אינם שכיחים. ולא כמו שהסתפק בזה בשו"ת קנה בשם.

ניצל משודדים

ואם ארע שבאו גנבים או שודדים והיה חשש לסכנה והשמיע רעשים והבריח אותם, לדעת הספרדים אין לברך לא ברכת הגומל ולא ברכת שעשה לי נס, אלא בלא שם ומלכות. אולם לדעת בני אשכנז שמברכים הגומל על כל הצלה יש להם לברך הגומל ולא שעשה לי נס, וכ"פ המשנ"ב (סימן ריח ס"ק לא).

השוהה בעיר בזמן הטילים

ומעתה לאור האמור פשוט שמי שהיה בעיר בזמן התקפת טילים וניצול ב"ה, אינו מברך שעשה לי נס כיון ששכיח הדבר שלא יפגע ואף שהיה בחזקת סכנה. וכבר ביארנו שהכל הולך לפי השכיחות ומנהג העולם. ומ"מ אם ירצה יברך ללא שם ומלכות.

אף לדעת האשכנזים אין ברכה

ואף לדעת בני אשכנז לא שייך לברך ברכת הגומל במקרה זה של התקפת טילים שניצול ממנה, דאף לדעת הלבוש וסיעתו שמברכים על כל נס ונס ברכת הגומל, מ"מ במקרה של שיגור טילים הרי הטיל לא היה אמור להיות משוגר אליו ובנס לא נפגע, דלאחר שנפל במקום אחר מתברר שכלל וכלל לא היה מכוון אליו ומדוע יפגע. ואדרבה אם אכן נפגע זהו מחוץ לגדר הטבע. וא"כ כיון שרק חושב שהוא בחזקת סכנה ועתה התברר שכלל לא היה בחזקה זו, מדוע יברך הגומל.

הניצל מקרב יריות

ולכן כתבו הפוסקים שמי שיורים עליו וניצל מן היריות, אין לו לברך בשם ומלכות שעשה לי נס, דהרי הנס שנעשה אינו נס גמור, והטעם בכך שהרי כדי לפגוע בו צריך ממש לכוון עליו, ורק אם היה בטווח כזה שפשוט שהיה צריך לפגוע בו ולא פגעו בו יברך שעשה לי נס. וכ"ש אם כיוון הרובה ממש עליו ונעצר הרובה ולא יורה הרי זה נס ופלא, ויברך שעשה לי נס עם שם ומלכות.

יודה לה' ויתן צדקה

ומ"מ כתב המשנ"ב סו"ס רי"ח בשם האחרונים דמי שנעשה לו נס יש לו להפריש צדקה כפי השגת ידו, ויחלק ללומדי תורה ויאמר הריני נותן זה לצדקה ויהי רצון שיהא נחשב במקום תודה שהייתי חייב בזמן המקדש. ובכל שנה ביום זה יתבודד להודות להשם יתברך ולשמוח ולספר חסדו.

הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות ונודה לו במאוד מאוד אמן.

אלא עצם ההצלה מסכנה שלפי הטבע היה צריך להסתכן בה, וזה שהוא ניצול הוא מקרה שאינו שכיח, וכל שניצול מדבר שאחרים ורבים לא ניצלים ממנו הרי זה נס גדול שיוצא מגדרו של עולם.

נס שיוצא ממנהג העולם ותולדתו

וכן מוכחים הדברים בספר אבודרהם (עמ' שמ) שכתב בשם רבינו אשר מלוניל דדוקא נס שהוא יוצא ממנהג העולם או מדרך התולדה יש לברך עליו, אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו כגון שבאו עליו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצל אינו מברך הגומל. עי"ש. הרי שבכל דבר שהוא מנהג העולם כלומר שכיח בעולם וזה נפוץ ומפורסם בעולם, לא יברך. והדברים מסתברים כך, דכל דבר שהוא רגיל ומנהג העולם, הגם שהוא נס אבל התרגלנו אליו, הופך להיות דבר טבעי ואין אדם מתפעל ממנו. אבל אם הוא לא שכיח הרי שאדם מתפעל ממנו ומברך עליו שעשה לי נס.

שאר דעות בדבר

אלא שגם בזה לא יצאנו ממחלוקת. דבשו"ת ר' אברהם ב"ר יצחק אב"ד (סימן עב) כתב שיש מחלוקת במי שנפל עליו או שנתקע לו עץ או ברזל סמוך לעינו, וזה שנפל עליו האבן על ראשו ונעשה לו נס ולא פגע בו במקום סכנה, וכן שלא פגע בעין. וי"א שאין לברך אלא על נס חדש שהוא מעשה שמים ונס דגמל. עי"ש.

ביאור מחלוקתם

וביאור מחלוקתם כפי שביארנו, האם מברך על כל נס או רק על דבר שאינו שכיח ואינו מפורסם בעולם דכאן יש התפעלות יתירה ועל זה תקנו ברכה. וי"א דעל כל נס מברך ונס היינו שבאה אליו הסכנה כגון שבאו גנבים ושודדים והבריח אותם, וכמש"כ הריב"ש (סימן שלז) וזו דעת המאירי שהיחיד יברך גם על נס קטן.

פסק השו"ע

השו"ע (סו"ס ריח) פסק וז"ל, י"א שאינו מברך על נס אלא בנס שהוא יוצא ממנהג העולם אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו כגון שבאו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצול וכיו"ב אינו חייב לברך, ויש חולק. וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות. ולפ"ז יש לנקוט לחומרא ולא לברך שעשה לי נס אלא על דבר שיוצא ממנהג העולם דהיינו נס לא שכיח.

בית שפגע בו טיל

ולפ"ז בית שקרס ע"י טיל וכיו"ב ונוצר חלל מסוים בדיוק מעל ראשו וב"ה עי"ז לא נפגע בראשו ולכן ניצול, ודאי שאין זה ממנהג העולם, שהרי לא שכיח שכל הבית וכל אשר סביבו יקרוס ודוקא מעל ראשו ישאר חלל, ועל כגון זה לכו"ע צריך לברך.

נס עם ביאור ואינו שכיח

ואין לומר כיון שיש לנס זה ביאור, שהרי מדוע לא מת, משום שנוצר חלל, וכל שיש ביאור לנס, אין זה נס שמברכים עליו, זה אינו. שהרי הרא"ש מלוניל הנ"ל ביאר שמברכים על הנס שקרה לאבותינו בפורים, והברכה אינה על נס המלחמה, אלא על הנס שביטל המלך את הכתב והפך את דתי מדי ופרס מפני אהבת אשה אחת.

מכתב חיזוק מנשיא המוסדות הגאון הצדיק חכם ניסים בן שמעון שליט"א



BETH DIN TZEDEK
The Raavad the Gaon Rabbi Nissim Ben Shimon Shalit
Senior head of Rabbinical Courts of Tel Aviv - Yaffo
Of Beth Midrash Nezer Aharon
founded by Rabbi Mantzor Ben Shimon ztz"l

בית דין צדק
בראשות הראב"ד
הגאון רבי נסים בן שמעון שליט"א
מלפנים ראב"ד תל אביב יפו
בביתו מו' אהרן משהו של מו' ח'ל"צ רבי מנצור בן שמעון זצוק"ל

יום שלישי כ"ה תשרי תש"ד

בס"ד

"עת צרה היא ליעקב וממנה יושע"

הנני פונה בזה לכל א' וא' מבני ישראל להתעורר מתרדמה לדעת כי המצב בו אנו נמצאים מחוץ תשכל הרב ומחדרים אימה, מאות הרוגים בכל מיני מיתות משונות ואכזריות, ונלקחו בשבי בידי זרים אמורים וכל זה התחיל ביום שמיני עצרת עליו אמרו הז"ל אמר הקב"ה קשה עלי פרידתכם.

וכל המתבונן רואה שיד ה' עשתה זאת ואין זה מקרה שקרה לכן הובה עלינו להתעורר וכל א' יקבל על עצמו לפחות תיקון א' ממעשיו כי טבעו של אדם לתלות החסרונות באחרים כפי שכתוב ביונה הנביא כאשר ברח ולא רצה לקיים ציווי של ה' כאשר רצו המלחים לברר בשל מוי הרעה באה עליהם שאלו את יונה אמר להם את האלוקים אני ירא למרות שהוא בורח לא לקיים דבר ה' עדיין הוא אומר על עצמו "אני ירא שמים"

לקבל על עצמינו להיות באחדות ולא בפירוד כפי שפירשו קשה עלי פרידתכם הכוונה כשאתם חיים בפירוד קשה עלי.

וב"ה נעשה קידוש ה' גדול מאוד כאשר אנשים הרדים מביאים להיילים העומדים לצאת למלחמה מאכל ומשקה באהבה ואחיה ובע"ה נזכה שהרדים עם הרדים ועם הילוניים יחיו באהבה ואחיה שלום ורעות לעשות רצון אבינו שבשמים ובזכות זה יצילנו ה' כפי שנאמר הבור עציבים אפרים הנח לו

וכבר אמרו הז"ל תשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה, נתפלל לאבינו שבשמים שיבטל מעלינו כל גזירות קשות ורעות אמן ואמן



להשתדל לתת צדקה לכל מבקש

העלון מוקדש

להצלת
ר' גבריאל ומרים יגודייב הכהן הי"ו
שהקב"ה ימלא כל משאלות
ליבו לטובה
ולעילוי נשמת
חיים הכהן בן בתיה ז"ל
מזל בת מרים ע"ה
שמעון הכהן בן מזל ז"ל

העלון מוקדש

להצלת ידידנו
אמיר מועלם הי"ו
ולהצלת כל ב"ב
שהקב"ה ימלא כל משאלות
ליבו לטובה

העלון מוקדש

להצלת יקיר המוסדות
ה' אור בן שמעון
לבית משפחת אלימלך
שהקב"ה ימלא כל משאלות
ליבו לטובה
ויראה ברכה וישוב טוב בביתו החדש
ויזכה בקרוב לנינוח הגון. אמן.

העלון מוקדש

להצלת ידידנו היקר
ה' רמי סימני
ומשפחתו הי"ו
שהקב"ה ימלא כל משאלות
ליבו לטובה

העלון מוקדש

להצלת
ה' דניאל אריא
ומשפחתו הי"ו
ולעילוי נשמת אביו
ה' ישעיה בן אברהם ז"ל

ניתן לתרום גם דרך עמדות נדרים
פלוס - מוסדות 'הליכות משה'



תרומות עבור הוצאת העלון
בטלפון 0527136052